

บทที่ 4

สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

ในบทนี้ส่วนแรกจะกล่าวถึงลักษณะทั่วไปของประชากรและตัวอย่างที่นำมาศึกษา ได้แก่ สภาพทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือนตัวอย่างและลักษณะทั่วไปเกี่ยวกับการปลูกผักในพื้นที่ศึกษา หลังจากนั้นจะกล่าวถึงสภาพและความคิดเห็นในประเด็นที่เกี่ยวกับคุณลักษณะการอนุรักษ์ทรัพยากรดินและน้ำ ได้แก่ ความคิดเห็นต่อสภาพและปัญหาการชะล้างพังทลายของทรัพยากรดิน การจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตร สภาพปัญหาและการแก้ไขการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร ผลกระทบของสารเคมีเกษตรต่อทรัพยากรดินและน้ำ และการเจ็บป่วยจากการใช้สารเคมี

4.1 สภาพทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือนตัวอย่าง

การศึกษาในส่วนของสภาพทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือนตัวอย่าง จะกล่าวถึงข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษาและเกษตรกรตัวอย่าง ประกอบด้วย ลักษณะทั่วไปของพื้นที่ศึกษาและครัวเรือนตัวอย่าง การถือครองและการใช้ประโยชน์ที่ดิน รายได้และแหล่งที่มาของรายได้ ความคิดเห็นต่อฐานะของครัวเรือน การมีตำแหน่งหน้าที่ในชุมชน

4.1.1 ลักษณะทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

การศึกษานี้ครอบคลุมหมู่บ้านที่อยู่ในพื้นที่ตอนบนของกลุ่มน้ำแม่สา 7 หมู่บ้าน โดยหมู่บ้านทั้งหมดอยู่ในพื้นที่ของตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วยหมู่บ้านที่มีประชากรเป็นชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านผานกกก บวกจั่น แม่สาใหม่-แม่สาน้อย หมู่บ้านที่เป็นชาวไทยพื้นเมือง 2 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านโป่งไคร้ และม่วงคำ และหมู่บ้านที่มีทั้งชาวไทยพื้นเมืองและชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง 1 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านบวกเตี้ย-ปางลุง (ตาราง 1)

4.1.2 ลักษณะทั่วไปของครัวเรือนตัวอย่าง

4.1.2.1 สมาชิกในครัวเรือนและสถานภาพการทำงาน

เมื่อพิจารณาถึงสมาชิกในครัวเรือนของกลุ่มเกษตรกรตัวอย่าง ในพื้นที่ศึกษามีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยประมาณ 5-6 คน โดยหมู่บ้านที่เป็นบวกจั่นมีสมาชิกในครัวเรือนมากที่สุด ประมาณ 8-9 คน รองลงมาเป็นหมู่บ้านแม่สาใหม่-แม่สาน้อย และบวกเตี้ย-ปางลุง ประมาณ 6-8 คน ส่วนหมู่บ้านที่มีสมาชิกในครัวเรือนน้อยที่สุดคือหมู่บ้านโป่งไคร้ ม่วงคำ และโป่งแยงใน ซึ่งมีสมาชิกในครัวเรือนประมาณ 3-4 คน (ตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1 จำนวนและร้อยละของสมาชิกในครัวเรือนที่อยู่ในวัยแรงงาน อยู่นอกวัยแรงงาน และสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด

หมู่บ้าน	สมาชิกในครัวเรือน		
	อยู่ในวัยแรงงาน	อยู่นอกวัยแรงงาน	รวม
ผานกกก	3.55 (59.76)	2.39 (40.24)	5.94 (100.00)
บวจัน	4.89 (56.34)	3.79 (43.66)	8.68 (100.00)
แม่สาใหม่-แม่สาน้อย	4.29 (60.25)	2.83 (39.75)	7.12 (100.00)
บวคเตย-ปางลุง	4.25 (61.77)	2.63 (38.23)	6.88 (100.00)
โป่งไคร้	3.15 (73.26)	1.15 (26.74)	4.30 (100.00)
ม่วงคำ	2.71 (69.13)	1.21 (30.87)	3.92 (100.00)
โป่งแยงใน	3.03 (73.01)	1.12 (26.99)	4.15 (100.00)
เจดีย์	3.60 (63.38)	2.08 (36.62)	5.68 (100.00)

ที่มา: จากการสำรวจ

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บคือค่าร้อยละต่อสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด

เมื่อพิจารณาสถานภาพวัยทำงานของครัวเรือนตัวอย่าง พบว่า สัดส่วนของสมาชิกในครัวเรือนที่อยู่ในวัยแรงงานและนอกวัยแรงงานต่อจำนวนสมาชิกทั้งหมดในภาพรวมทุกหมู่บ้าน มีสมาชิกในครัวเรือนส่วนใหญ่อยู่วัยแรงงาน(ประมาณร้อยละ 70) ส่วนวัยแรงงานที่เป็นแรงงานเกษตร หมู่บ้านโป่งไคร้ ม่วงคำ และ โป่งแยงใน ซึ่งเป็นกลุ่มหมู่บ้านที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อยที่สุด มีสัดส่วนของสมาชิกในครัวเรือนที่อยู่ในวัยแรงงานมากที่สุด ประมาณร้อยละ 70-80 และนอกจากนี้ยังพบว่าในหมู่บ้านดังกล่าว สมาชิกที่อยู่ในวัยแรงงานมีสัดส่วนของแรงงานเกษตรที่มากกว่าด้วย (ตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.2 จำนวนและร้อยละของสมาชิกในครัวเรือนจำแนกตามสถานภาพการทำงาน

หมู่บ้าน	สถานภาพการทำงาน		
	เป็นแรงงานเกษตร	เป็นแรงงานนอกเกษตร	รวม
ผานกกก	2.97 (83.66)	0.58 (16.34)	3.55 (100.00)
บวกจั่น	4.55 (93.05)	0.34 (6.95)	4.89 (100.00)
แม่สาใหม่-แม่สาน้อย	3.67 (85.55)	0.62 (14.45)	4.29 (100.00)
บวกเตี้ย-ปางลุง	3.00 (70.59)	1.25 (29.41)	4.25 (100.00)
โป่งไคร้	2.96 (93.97)	0.19 (6.03)	3.15 (100.00)
ม่วงคำ	2.48 (91.51)	0.23 (8.49)	2.71 (100.00)
โป่งแยงใน	2.70 (89.11)	0.33 (10.89)	3.03 (100.00)
เจดีย์	3.18 (88.33)	0.42 (11.67)	3.60 (100.00)

ที่มา: จากการสำรวจ

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บคือค่าร้อยละต่อสมาชิกในครัวเรือนที่อยู่ในวัยแรงงานทั้งหมด

4.1.2.2 ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน

จากการศึกษา พบว่า หัวหน้าครัวเรือนของครัวเรือนตัวอย่างยังมีการศึกษาในระดับต่ำ โดยมีสัดส่วนของการไม่ได้รับการศึกษาและจบชั้น ป.4 มากที่สุดซึ่งหากนำมารวมกันแล้ว จะมีหัวหน้าครัวเรือนที่ไม่ได้รับการศึกษาและจบชั้น ป.4 ประมาณร้อยละ 60 และหากพิจารณาแยกเป็นหมู่บ้าน เกือบทุกหมู่บ้านมีสัดส่วนของหัวหน้าครัวเรือนที่ไม่ได้รับการศึกษามากที่สุด ยกเว้นในหมู่บ้านม่วงคำและโป่งแยงในที่มีหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่จบชั้น ป. 4 และหมู่บ้านโป่งไคร้ที่มีหัวหน้าครัวเรือนไม่ได้รับการศึกษาและจบชั้น ป. 4 ในสัดส่วนที่เท่ากัน (ตารางที่ 4.3)

4.1.3 การถือครองและการใช้ประโยชน์ที่ดิน

4.1.3.1 พื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตร

เมื่อพิจารณาภาพรวมของพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตร เกษตรกรตัวอย่างในพื้นที่ศึกษามีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 5.75 ไร่ โดยหมู่บ้านบวกจั่นมีพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตรมากที่สุด เฉลี่ยประมาณ 11 ไร่ต่อครัวเรือน รองลงมาเป็นหมู่บ้านผานกกก แม่สาใหม่-แม่สาน้อย และบวกเตี้ย-ปางลุง โดยเฉลี่ยแล้วประมาณ 7-9 ไร่ต่อครัวเรือน ส่วนหมู่บ้านที่เหลือซึ่งเป็นกลุ่มหมู่บ้านที่มีพื้นที่ถือครองน้อยที่สุด ได้แก่ หมู่บ้านโป่งไคร้ ม่วงคำ และโป่งแยงในมีพื้นที่ถือครองประมาณ 2-4 ไร่ (ตารางที่ 4.4)

ตารางที่ 4.3 ร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามระดับการศึกษา

หมู่บ้าน	ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน					
	ไม่ได้เรียนหนังสือ	ประถมศึกษาปีที่ 4	ประถมศึกษาปีที่ 6	มัธยมศึกษาปีที่ 3	มัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือ ปวช.	สูงกว่ามัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือ ปวช.
ผานกกก	33.33	8.33	19.44	25.00	13.89	-
บวกจั่น	44.83	13.79	20.69	17.24	3.45	-
แม่สาใหม่-แม่สาน้อย	53.06	18.37	12.24	10.20	2.04	4.08
บวกเตี้ย-ปางลุง	50.00	-	12.50	25.00	12.50	-
โป่งไคร้	32.14	32.14	10.71	14.29	3.57	7.14
ม่วงคำ	2.50	50.00	27.50	10.00	-	10.00
โป่งแยงใน	2.33	60.47	18.60	9.30	4.65	4.65
เฉลี่ย	28.45	30.17	18.10	14.22	4.74	4.31

ที่มา: จากการสำรวจ

ตารางที่ 4.4 ขนาดพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตร

หมู่บ้าน	พื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตร(ไร่/ครัวเรือน)
ผานกกก	8.79
บวกจั่น	11.13
แม่สาใหม่-แม่สาน้อย	7.07
บวกเตี้ย-ปางลุง	7.65
โป่งไคร้	3.43
ม่วงคำ	2.58
โป่งแยงใน	2.24
เฉลี่ย	5.75

ที่มา: จากการสำรวจ

4.1.3.2 ลักษณะการถือครองที่ดินเพื่อการเกษตร

ในด้านลักษณะการถือครอง เกษตรกรในพื้นที่ศึกษามีที่ดินเป็นของตนเองมากที่สุด ประมาณร้อยละ 83 รองลงมาเป็นที่ดินที่ได้ทำกินฟรีในหมู่บ้านแม่สาใหม่-แม่สาน้อยและบวกเตี้ย-ปางลุง ส่วนลักษณะการถือครองที่มีสัดส่วนน้อยที่สุดเป็นที่เช่าในหมู่บ้านโป่งแยงใน (ตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4.5 ขนาดพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตรจำแนกตามลักษณะการถือครอง

หมู่บ้าน	ลักษณะการถือครอง		
	ที่ตนเอง	ที่เช่า	ได้ทำกินฟรี
ผานกกก	8.59 (97.72)	0.03 (0.34)	0.17 (1.93)
บวจัน	10.6 (95.24)	0.1 (0.90)	0.43 (3.86)
แม่สาใหม่-แม่สาน้อย	5.66 (80.06)	0.2 (2.83)	1.21 (17.11)
บวคเตย-ปางลุง	7.34 (95.95)	-	0.31 (4.05)
โป่งไคร้	2.96 (86.30)	0.14 (4.08)	0.33 (9.62)
ม่วงคำ	2.29 (88.76)	0.14 (5.43)	0.15 (5.81)
โป่งแยงใน	1.75 (78.13)	0.16 (7.14)	0.33 (14.73)
เฉลี่ย	5.15 (89.57)	0.13 (2.26)	0.47 (8.17)

ที่มา: จากการสำรวจ

4.1.3.3 เอกสารสิทธิ์ในที่ดิน

ที่ดินเพื่อการเกษตรในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่ไม่มีเอกสารสิทธิ์คิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 65 โดยกลุ่มหมู่บ้านที่ทำการเกษตรอยู่ในที่ดินส่วนใหญ่ที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ได้แก่หมู่บ้านผานกกก บวจัน แม่สาใหม่-แม่สาน้อย และบวคเตย-ปางลุง มีที่ดินทำกินมากกว่าร้อยละ 90 ของพื้นที่ถือครองที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ รองลงมาเป็นหมู่บ้านโป่งไคร้ ประมาณร้อยละ 60 ส่วนหมู่บ้านที่เหลือซึ่งได้แก่ ม่วงคำและโป่งแยงใน มีที่ดินส่วนใหญ่มีเอกสารสิทธิ์ (ตารางที่ 4.6)

4.1.4 รายได้และแหล่งที่มาของรายได้

4.1.4.1 รายได้สุทธิต่อหัวต่อปีของครัวเรือนตัวอย่าง

เกษตรกรในพื้นที่ศึกษามีรายได้รวมเฉลี่ย 27,469 บาทต่อหัวต่อปี โดยเกษตรกรหมู่บ้านม่วงคำมีรายได้ต่อหัวเฉลี่ยสูงที่สุดประมาณ 50,000 บาทต่อปี รองลงมาเป็นหมู่บ้านโป่งไคร้และโป่งแยงใน ตามลำดับ ส่วนหมู่บ้านอื่นๆมีรายได้เฉลี่ยประมาณ 15,000-18,000 บาทต่อหัวต่อปี หมู่บ้านที่มีรายได้ต่อครัวเรือนต่ำที่สุด ได้แก่ หมู่บ้านบวจันและบวคเตย-ปางลุง มีรายได้ประมาณ 15,000 บาทต่อหัวต่อปี (ตารางที่ 4.7)

ตารางที่ 4.6 ขนาดและร้อยละของพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตรจำแนกตามประเภทเอกสารสิทธิ์
ในที่ดิน

หมู่บ้าน	เอกสารสิทธิ์ในที่ดิน				
	โฉนด	นส.3ก	นส.3	สทก.	ไม่มี
ผานกกก	-	0.15 (1.71)	-	-	8.64 (98.29)
บวกจัน	1.31 (11.77)	-	-	-	9.82 (88.23)
แม่สาใหม่-แม่สาน้อย	0.28 (3.96)	0.22 (3.11)	0.16 (2.26)	-	6.41 (90.66)
บวกเตย-ปางลุง	-	-	0.41 (5.36)	-	7.24 (94.64)
โป่งไคร้	0.46 (13.41)	0.09 (2.62)	0.01 (0.29)	-	2.87 (83.67)
ม่วงคำ	0.68 (26.36)	0.84 (32.56)	0.42 (16.28)	-	0.64 (24.81)
โป่งแยงใน	0.92 (41.07)	-	0.11 (4.91)	0.08 (3.57)	1.13 (50.45)
เฉลี่ย	0.52 (9.04)	0.23 (4.00)	0.18 (3.13)	0.03 (0.52)	4.79 (83.30)

ที่มา: จากการสำรวจ

หมายเหตุ: หน่วย ไร่ต่อครัวเรือน

ตัวเลขในวงเล็บคือค่าร้อยละต่อพื้นที่ถือครองทั้งหมด

4.1.4.2 สัดส่วนของรายได้จำแนกตามแหล่งที่มา

รายได้จากการปลูกพืช

จากการสุ่มตัวอย่างที่คัดเลือกเกษตรกรที่มีรายได้จากพืชผักเป็นหลัก ดังนั้นรายได้จากการปลูกผักในทุกหมู่บ้านจะมีสัดส่วนสูงที่สุด โดยเฉลี่ยแล้วประมาณร้อยละ 76 ส่วนแหล่งรายได้ในสัดส่วนรองลงมาเป็นรายได้จากไม้ผลประเภทลิ้นจี่ ในหมู่บ้านผานกกก บวกจัน แม่สาใหม่-แม่สาน้อย และบวกเตย-ปางลุง และเป็นรายได้จากการปลูกดอกเบญจมาศในหมู่บ้านโป่งไคร้ ม่วงคำ และโป่งแยงใน (ตารางที่ 4.7)

รายได้จากปศุสัตว์

เกษตรกรในพื้นที่ศึกษามีสัดส่วนของรายได้ที่มาจากเลี้ยงสัตว์น้อยมาก โดยหมู่บ้านผานกกกและบวกจัน ไม่มีรายได้จากการเลี้ยงสัตว์เลย และในหมู่บ้านที่มีรายได้จากการเลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่มาจากสุกร และสัตว์ปีก อย่างไรก็ตามแม้ว่ารายได้ที่มาจากเลี้ยงสัตว์มีสัดส่วน

น้อย แต่เนื่องจากการคำนวณรายได้ก็นำเอาเฉพาะที่เป็นตัวเงินมาคำนวณเท่านั้น ไม่ได้รวมเอาการบริโภคในครัวเรือน ซึ่งเกษตรกรยังคงให้ความสำคัญกับการเลี้ยงสัตว์โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน(ตารางที่ 4.7)

รายได้นอกภาคการเกษตร

นอกจากการทำการเกษตรของครัวเรือนแล้ว เกษตรกรมีรายได้นอกภาคการเกษตร ซึ่งยังคงเป็นการรับจ้างในภาคเกษตรในสัดส่วนที่มากที่สุด รองลงมาเป็นค้าขายและรับจ้างนอกภาคการเกษตร ตามลำดับ (ตารางที่ 4.7)

4.1.5 ความคิดเห็นต่อฐานะของครัวเรือน

เกษตรกรเกือบทุกหมู่บ้านส่วนใหญ่เห็นว่าครัวเรือนของตนมีฐานะปานกลาง ยกเว้นหมู่บ้านบวกเตี้ย-ปางลุงที่มีครัวเรือนส่วนใหญ่เห็นว่าตนมีฐานะยากจน และสัดส่วนรองลงมาจากครัวเรือนที่เห็นว่าตนมีฐานะปานกลางคือ เห็นว่าตนเองมีฐานะยากจน โดยคิดเป็นสัดส่วนเกือบทั้งหมดที่ไม่เห็นว่าตนเองมีฐานะปานกลาง ซึ่งหมายความว่ามีส่วนน้อยมากที่เป็นว่าตนมีฐานะรวย (ตารางที่ 4.8)

4.1.6 การมีตำแหน่งหน้าที่ในชุมชน

เกษตรกรในพื้นที่ที่มีสมาชิกในครัวเรือนมีตำแหน่งหน้าที่ในชุมชนประมาณร้อยละ 18 โดยหมู่บ้านผานกกกและม่วงคำมีสัดส่วนของครัวเรือนที่มีสมาชิกมีตำแหน่งหน้าที่ในชุมชนมากที่สุด รองลงมาเป็นหมู่บ้านแม่สาใหม่-แม่สาน้อย ส่วนหมู่บ้านที่มีสัดส่วนของครัวเรือนที่มีตำแหน่งหน้าที่ในชุมชนน้อยที่สุดได้แก่หมู่บ้านโป่งไคร้ (ตารางที่ 4.9)

ตารางที่ 4.7 รายได้หลังหักต้นทุนที่เป็นเงินสดต่อหัวต่อปีและสัดส่วนของรายได้ของเกษตรกรจำแนกตามแหล่งที่มา

หมู่บ้าน	รายได้จากการปลูกพืช					รายได้จากปศุสัตว์				รายได้นอกภาคการเกษตร						รายได้รวม
	พืชผัก	ไม้ดอก	ไม้ยืนต้น	อื่นๆ	รวม	สุกร	สัตว์ปีก	กระบือ	รวม	รับจ้างในภาคเกษตร	รับจ้างนอกภาคเกษตร	รับจ้างในและนอกภาคเกษตร	ค้าขาย	อื่นๆ	รวม	
ผานกกก	14,030.33 (82.22)	232.92 (0.59)	1,400.40 (6.96)	-	15,663.65 (89.76)	-	-	-	-	223.61 (2.05)	-	-	1,712.94 (8.19)	-	1,936.55 (10.24)	17,600.19 (100.00)
บวกจัน	11,621.48 (72.46)	38.16 (1.38)	1,715.86 (5.67)	36.67 (1.09)	13,412.18 (80.61)	-	-	-	-	1,283.46 (16.47)	-	32.33 (1.78)	428.57 (1.14)	-	1,744.36 (19.39)	15,156.53 (100.00)
แม่สาใหม่-แม่สาบ่อย	8,312.87 (63.30)	-	356.96 (2.31)	1009.77 (3.40)	9,679.59 (69.01)	23.36 (0.10)	18.37 (0.09)	-	41.72 (0.19)	3,138.96 (7.18)	293.88 (1.67)	196.43 (2.92)	3,837.95 (16.54)	1,444.90 (2.50)	8,912.11 (30.80)	18,633.43 (100.00)
บวกเตย-ปางลุง	11,200.08 (67.55)	-	498.75 (5.13)	-	11,698.83 (72.68)	44.44 (0.38)	-	-	44.44 (0.38)	3,863.10 (26.94)	-	-	-	-	3,863.10 (26.94)	15,606.37 (100.00)
โป่งไคร้	25,905.70 (76.06)	6,431.22 (7.98)	147.96 (1.53)	-	32,484.88 (85.58)	-	11.90 (0.14)	-	11.90 (0.14)	1,314.29 (4.83)	178.57 (1.28)	-	1,071.43 (0.61)	3,604.76 (7.56)	6,169.05 (14.28)	38,665.83 (100.00)
ม่วงคำ	45,678.82 (92.28)	1,709.25 (3.60)	-	-	47,388.07 (95.88)	20.83 (0.11)	-	43.75 (0.24)	64.58 (0.35)	195.00 (2.38)	120.00 (0.52)	-	1,875.00 (0.88)	-	2,190.00 (3.77)	49,642.66 (100.00)
โป่งแยงใน	21,462.83 (76.49)	556.61 (1.74)	-	87.22 (0.28)	22,106.66 (78.50)	433.33 (0.81)	4.21 (0.04)	-	437.54 (0.85)	942.46 (5.05)	1,424.60 (6.18)	-	2,148.81 (5.37)	1,357.14 (4.05)	5,873.02 (20.65)	28,417.22 (100.00)
เฉลี่ย	20,659.47 (76.45)	1,212.56 (2.16)	542.23 (2.64)	233.64 (0.90)	22,647.91 (82.16)	88.51 (0.20)	6.08 (0.04)	7.54 (0.04)	102.13 (0.28)	4,719.40 (17.56)	1,354.17 (6.73)	45.53 (0.84)	362.21 (1.71)	1,971.57 (6.10)	985.92 (2.17)	27,469.43 (100.00)

ที่มา: จากการสำรวจ

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บคือค่าร้อยละของรายได้จากแหล่งต่างๆต่อรายได้ทั้งหมด

ตารางที่ 4.8 ร้อยละของเกษตรกรจำแนกตามความคิดเห็นต่อฐานะของครัวเรือน

หมู่บ้าน	ฐานะของครัวเรือน		
	รวย	ปานกลาง	ยากจน
ผานกกก	-	86.11	13.89
บววจั่น	3.45	68.97	27.59
แม่สาใหม่-แม่สาน้อย	4.08	73.47	22.45
บวคเตี้ย-ปางสูง	-	37.50	62.50
โป่งไคร้	-	84.23	15.77
ม่วงคำ	-	100.00	-
โป่งแยงใน	-	97.67	2.33
เฉลี่ย	1.29	85.78	12.93

ที่มา: จากการสำรวจ

ตารางที่ 4.9 ร้อยละของครัวเรือนที่มีสมาชิกมีตำแหน่งหน้าที่ในชุมชน

หมู่บ้าน	การมีตำแหน่งหน้าที่ในชุมชน
ผานกกก	33.33
บววจั่น	10.34
แม่สาใหม่-แม่สาน้อย	16.33
บวคเตี้ย-ปางสูง	12.50
โป่งไคร้	3.57
ม่วงคำ	27.50
โป่งแยงใน	11.63
เฉลี่ย	17.67

ที่มา: จากการสำรวจ

4.2 ลักษณะทั่วไปเกี่ยวกับการปลูกผักในพื้นที่ศึกษา

4.2.1 พื้นที่ปลูก

เกษตรกรมีพื้นที่ปลูกผักเฉลี่ยประมาณ 3 ไร่ พืชที่มีพื้นที่ปลูกมากที่สุด คือ พริกหวาน ผักกาดขาวปลี กะหล่ำปลี และมะระหวาน เฉลี่ยประมาณพืชละ 0.5 ไร่ โดยหมู่บ้านม่วงคำเป็นหมู่บ้านที่มีพื้นที่ปลูกพริกหวานมากที่สุด เฉลี่ยประมาณ 1.2 ไร่ รองลงมาเป็นหมู่บ้านโป่งไคร้ ประมาณ 1 ไร่ ส่วนผักกาดขาวปลีและกะหล่ำปลี หมู่บ้านบวคเตี้ย-ปางสูงเป็นหมู่บ้านที่มีพื้นที่ปลูกมากที่สุด ประมาณ 3-4 ไร่ และมะระหวาน ในหมู่บ้านผานกกกเป็นหมู่บ้านที่มีพื้นที่ปลูกมากที่สุด (ตารางที่ 4.10)

ตารางที่ 4.10 ขนาดพื้นที่ปลูกจำแนกตามชนิดพืช

หมู่บ้าน	พื้นที่ปลูก(ไร่ต่อครัวเรือน)												
	พริกหวาน	ผักกาดขาวปลี	กะหล่ำปลี	มะระหวาน	แครอท	หัวไชเท้า	มะเขือเทศ	สลัด	กะหล่ำหัวใจ	พืชผักอื่นๆ	รวมพื้นที่	รวมพื้นที่	รวมพื้นที่ปลูกพืชทั้งหมด
ผานกกก	-	0.33	0.58	1.93	0.07	0.06	-	-	-	0.10	3.07	3.67	6.74
บวกจัน	0.64	2.03	0.93	0.17	0.38	0.03	-	1.27	0.22	0.17	5.84	2.52	8.36
แม่สาใหม่-แม่สาน้อย	0.09	0.46	1.10	0.23	0.65	0.52	0.21	-	-	0.09	3.65	2.81	6.46
บวกเตี้ย-ปางลุง	-	4.28	3.06	-	-	-	-	-	-	-	7.34	1.38	8.72
ม่วงคำ	1.21	-	-	0.12	-	-	0.05	-	-	-	1.38	0.23	1.61
โป่งไคร้	0.97	-	-	0.29	-	-	-	-	-	0.05	1.31	0.84	2.15
โป่งแยงใน	0.86	-	-	0.76	-	-	-	-	-	0.07	1.76	0.10	1.86
เฉลี่ย	0.58	0.55	0.55	0.56	0.20	0.12	0.05	0.16	0.03	0.07	2.94	1.68	4.62

ที่มา: จากการสำรวจ

ตารางที่ 4.11 ร้อยละของครัวเรือนจำแนกตามชนิดของผักที่ปลูก

หมู่บ้าน	ชนิดของผักที่ปลูก									
	พริกหวาน	ผักกาดขาวปลี	กะหล่ำปลี	มะระหวาน	แครอท	หัวไชเท้า	มะเขือเทศ	สลัด	กะหล่ำหัวใจ	พืชผักอื่นๆ
ผานกกก	-	7.14	11.90	71.43	2.38	2.38	-	-	-	4.77
บวกจัน	20.41	28.57	18.37	6.12	4.08	2.04	-	10.20	6.12	4.09
แม่สาใหม่-แม่สาน้อย	8.75	12.50	17.50	11.25	17.50	13.75	5.00	-	-	13.8
บวกเตี้ย-ปางลุง	-	58.33	41.67	-	-	-	-	-	-	0
ม่วงคำ	82.22	-	-	13.33	-	-	4.44	-	-	0.01
โป่งไคร้	80.65	-	-	12.90	-	-	-	-	-	6.45
โป่งแยงใน	46.67	-	-	51.11	-	-	-	-	-	2.22
รวม	32.89	11.18	10.86	24.67	5.59	4.28	1.97	1.64	0.99	5.93

ที่มา: จากการสำรวจ

4.2.2 ชนิดของผักที่ปลูกในพื้นที่

พริกหวานเป็นพืชผักที่มีการปลูกมากที่สุดในพื้นที่ โดยเฉลี่ยร้อยละ 32.89 ของครัวเรือนทั้งหมด โดยหมู่บ้านม่วงคำและโป่งไคร้เป็นหมู่บ้านที่มีการปลูกมากที่สุด เฉลี่ยประมาณร้อยละ 80-82 รองลงมาเป็นหมู่บ้านโป่งแยงใน ประมาณร้อยละ 47 และพืชผักที่มีครัวเรือนที่มีการเพาะปลูกในสัดส่วนรองลงมาคือ มะระหวาน ซึ่งมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 25 โดยหมู่บ้านผานกกกเป็นหมู่บ้านที่มีการปลูกมากที่สุด รองลงมาเป็นหมู่บ้านโป่งแยงใน ส่วนพืชผักที่มีการปลูกเป็นอันดับ 3 คือ ผักกาดขาวปลีและกะหล่ำปลีในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ประมาณร้อยละ 10-11 โดยหมู่บ้านที่มีการปลูกผักทั้ง 2 ชนิดนี้มากที่สุดคือหมู่บ้านบวกเตี้ย-ปางลุงและบวกจั่น (ตารางที่ 4.11)

4.2.3 ต้นทุนการผลิต

ต้นทุนการผลิตของผักที่มีสัดส่วนมากที่สุดเป็นต้นทุนที่มาจากสารเคมี โดยเฉลี่ยแล้วประมาณร้อยละ 37 โดยแต่ละหมู่บ้านมีต้นทุนค่าปุ๋ยเคมีในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน รองลงมาเป็นต้นทุนค่าสารกำจัดศัตรูพืช ประมาณร้อยละ 11 ซึ่งหมู่บ้านบวกจั่นมีสัดส่วนของการใช้สารกำจัดศัตรูพืชมากที่สุด ประมาณร้อยละ 22 นอกจากนี้เมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนของต้นทุนค่าสารเคมีกับต้นทุนอื่นๆ จะพบว่าต้นทุนอื่นๆที่ไม่ใช่สารเคมีมีสัดส่วนน้อยกว่า คือมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 44 (ตารางที่ 4.12)

ตารางที่ 4.12 ต้นทุนการผลิตผักจำแนกตามประเภทของต้นทุน

หมู่บ้าน	ต้นทุนและสัดส่วนของต้นทุนการผลิต					
	ปุ๋ยเคมี	สารกำจัดวัชพืช	สารกำจัดศัตรูพืช	สารเคมีอื่นๆ	ต้นทุนอื่นๆ	รวมต้นทุน
ผานกกก	4,471.11 (42.44)	193.18 (4.60)	178.81 (3.13)	300.93 (2.62)	5,581.27 (47.20)	10,725.30 (100)
บวกจั่น	8,750.61 (35.84)	1,346.55 (4.50)	4,976.93 (21.86)	717.53 (2.29)	9,370.17 (35.51)	25,161.79 (100)
แม่สาลีใหม่-แม่सान้อย	8,557.73 (37.17)	402.14 (2.23)	2,277.96 (7.75)	2,079.13 (7.89)	9,730.85 (44.96)	23,047.81 (100)
บวกเตี้ย-ปางลุง	1,701.30 (26.10)	381.19 (4.48)	917.24 (15.36)	36.54 (0.69)	3,846.50 (53.37)	6,882.77 (100)
ม่วงคำ	21,469.58 (30.70)	1,771.77 (3.61)	6,175.58 (11.43)	1,736.08 (3.12)	25,275.25 (46.25)	56,428.27 (100)
โป่งไคร้	23,940.00 (34.68)	390.71 (0.72)	11,043.69 (13.41)	4,158.33 (7.46)	33,738.69 (43.72)	73,271.43 (100)
โป่งแยงใน	16,608.10 (44.68)	82.62 (0.27)	5,670.36 (9.21)	2,064.56 (3.37)	18,824.03 (42.48)	43,249.67 (100)
เฉลี่ย	13,251.34 (37.38)	663.96 (2.66)	4,586.76 (10.62)	1,751.72 (4.46)	16,062.70 (43.99)	36,316.48 (100)

ที่มา: จากการสำรวจ

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บคือค่าร้อยละต่อต้นทุนทั้งหมด

4.2.4 รายได้และและสัดส่วนของรายได้จากการปลูกผักชนิดต่างๆ

พริกหวานเป็นพืชที่มีสัดส่วนของรายได้มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 69 ของรายได้ที่มาจากพืชผักทั้งหมด โดยหมู่บ้านที่มีสัดส่วนมากกว่าหมู่บ้านอื่นอย่างชัดเจน คือหมู่บ้านโป่งไคร้ ประมาณร้อยละ 93 รองลงมาเป็นหมู่บ้านม่วงคำ ประมาณร้อยละ 90 และบวักจัน แม่สาใหม่-แม่สาน้อย และโป่งแยงใน ประมาณร้อยละ 60-70 พืชที่ให้รายได้แก่เกษตรกรในสัดส่วนรองลงมา คือ มะระหวาน ซึ่งมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 18 โดยหมู่บ้านผานกกกเป็นหมู่บ้านที่มีสัดส่วนรายได้ที่มาจากมะระหวานมากที่สุด ประมาณร้อยละ 92 (ตารางที่ 4.13)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 4.13 รายได้และสัดส่วนของรายได้จากการปลูกผัก

หมู่บ้าน	รายได้จากการปลูกผัก										
	พริกหวาน	ผักกาดขาวปลี	กะหล่ำปลี	มะระหวาน	แครอท	หัวไชเท้า	มันฝรั่ง	มะเขือเทศ	สลัด	กะหล่ำหัวใจ	อื่น
ผานกกก	-	707.64 (2.20)	436.19 (1.36)	29,635.60 (92.09)	416.30 (1.29)	754.17 (2.34)	-	-	-	-	229.91 (0.71)
บวกจัน	27,236.21 (67.72)	2,856.22 (7.10)	3,180.08 (7.91)	1,593.62 (3.96)	585.80 (1.46)	140.69 (0.35)	-	-	1,943.66 (4.83)	2,019.75 (5.02)	660.63 (1.64)
แม่สาใหม่-แม่สาน้อย	37,014.29 (60.76)	2,337.23 (3.84)	3,762.60 (6.18)	1,934.13 (3.18)	2,608.74 (4.28)	1,524.75 (2.50)	1,777.00 (2.92)	4,443.15 (7.29)	-	-	5,512.65 (9.05)
บวกเตี้ย-ปางลุง	-	7253.45 (48.38)	7740.06 (51.62)	-	-	-	-	-	-	-	-
ม่วงคำ	96,679.81 (89.94)	-	-	5,651.50 (5.26)	-	-	-	5,161.25 (4.80)	-	-	-
โป่งไคร้	67,661.07 (93.15)	-	-	4501.79 (6.20)	-	-	-	-	-	-	474.29 (0.65)
โป่งแยงใน	45,031.48 (62.70)	-	-	25,920.67 (36.09)	-	-	-	-	-	-	870.40 (1.21)
เฉลี่ย	44,209.37 (69.40)	1,210.59 (1.90)	1,526.78 (2.40)	1,1416.58 (17.92)	688.81 (1.08)	456.65 (0.72)	375.31 (0.59)	1,828.29 (2.87)	242.96 (0.38)	252.47 (0.40)	1,497.38 (2.35)

ที่มา: จากการสำรวจ

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บคือค่าร้อยละ

4.3 ความคิดเห็นต่อสภาพและปัญหาการชะล้างพังทลายของทรัพยากรดิน

ในส่วนนี้จะกล่าวถึงประเภทของที่ดินเพื่อการเกษตร ความคิดเห็นต่อสภาพที่ดินเพื่อการเกษตร การชะล้างพังทลายของดินและการแก้ไข ซึ่งทำให้ทราบถึงความคิดเห็นของเกษตรกรในด้านต่างๆ นำไปสู่การเสนอแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรดินโดยการปลูกแฝกซึ่งเป็นคุณลักษณะหนึ่งในมาตรการการอนุรักษ์และน้ำ

4.3.1 ประเภทของที่ดินเพื่อการเกษตร

โดยภาพรวมแล้วที่ดินเพื่อการเกษตรของเกษตรกรมีสัดส่วนของพื้นที่ที่เป็นที่ลาดและที่ลาดชันมากที่สุด และหากแยกพิจารณาเป็นหมู่บ้านเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่เกือบทุกหมู่บ้านยกเว้นหมู่บ้านม่วงคำและโป่งแยงในมีที่ดินประเภทที่ลาดและลาดชันในสัดส่วนมากที่สุด โดยหมู่บ้านบวกจั่นและแม่สาใหม่-แม่สาน้อย มีพื้นที่ลาดชันอยู่ในสัดส่วนที่สูงกว่าที่ดินประเภทอื่น และหมู่บ้านผานกกก บวกเตย-ปางลุง และ โป่งไคร้ มีที่ดินประเภทที่ลาดในสัดส่วนที่สูงกว่าที่ดินประเภทอื่น ส่วนหมู่บ้านม่วงคำและโป่งแยงในมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบมากกว่า ร้อยละ 50 รองลงมาเป็นที่ลาด และลาดชัน ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน(ตารางที่ 4.14)

ตารางที่ 4.14 ขนาดและร้อยละของพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตรจำแนกตามประเภทของที่ดิน

หมู่บ้าน	ประเภทที่ดิน			
	ที่ราบ	ที่ลาด	ที่ลาดชัน	ที่ขึ้นบันได
ผานกกก	0.40 (7.59)	4.28 (46.28)	3.99 (43.35)	0.11 (2.78)
บวกจั่น	2.16 (12.28)	3.09 (33.50)	4.59 (50.77)	1.31 (3.45)
แม่สาใหม่-แม่สาน้อย	0.42 (8.93)	2.21 (29.43)	4.19 (55.63)	0.24 (6.01)
บวกเตย-ปางลุง	0.88 (4.38)	5.13 (72.95)	1.66 (22.68)	-
โป่งไคร้	0.46 (24.31)	2.00 (52.76)	0.92 (15.79)	0.13 (7.14)
ม่วงคำ	1.16 (54.75)	0.87 (25.00)	0.51 (20.25)	-
โป่งแยงใน	1.12 (53.66)	0.42 (27.33)	0.60 (15.91)	0.08 (3.10)
เฉลี่ย	0.90 (26.96)	2.14 (35.52)	2.45 (33.95)	0.26 (3.57)

ที่มา: จากการสำรวจ

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บคือค่าร้อยละของที่ดินแต่ละประเภทต่อพื้นที่ถือครองทั้งหมด

4.3.2 ความคิดเห็นต่อสภาพของที่ดินเพื่อการเกษตร

เกษตรกรผู้ปลูกผักส่วนใหญ่เห็นว่าที่ดินของตนยังคงมีสภาพคงเดิม สังเกตได้จากตาราง 8 โดยในหมู่บ้านบวกเตี้ย-ปางลุง มีสัดส่วนมากที่สุด ส่วนหมู่บ้านอื่นๆ มีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันประมาณ ร้อยละ 50-60 แต่อย่างไรก็ตามยังมีเกษตรกรในหมู่บ้านโป่งไคร้ที่มีสัดส่วนของเกษตรกรที่เห็นว่าที่ดินของตนมีสภาพเลวลงร้อยละ 42.86 ซึ่งมากกว่าเกษตรกรที่เห็นว่าที่ดินของตนมีสภาพดีขึ้น และหากพิจารณาในภาพรวมจะพบว่า มีเกษตรกรเกือบ 1 ใน 4 ที่เห็นว่าสภาพที่ดินของตนมีสภาพเลวลง (ตารางที่ 4.15)

ตารางที่ 4.15 ร้อยละของเกษตรกรจำแนกตามความคิดเห็นต่อสภาพที่ดินในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา

หมู่บ้าน	สภาพดินในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา				
	ไม่ทราบ	เลวลง	คงเดิม	ดีขึ้น	บางส่วนดีขึ้นบางส่วนเลว
ผานกกก	2.78	13.89	75.00	5.56	2.78
บวกจัน	3.45	41.38	55.17	-	-
แม่สาใหม่-แม่สาน้อย	6.12	26.53	53.06	8.16	6.12
บวกเตี้ย-ปางลุง	-	12.50	87.50	-	-
โป่งไคร้	7.14	42.86	32.14	-	17.86
ม่วงคำ	15.00	10.00	62.50	5.00	7.50
โป่งแยงใน	20.93	11.63	53.49	4.65	9.30
เฉลี่ย	9.48	22.41	57.33	4.31	6.47

ที่มา: จากการสำรวจ

4.3.3 ความคิดเห็นต่อการชะล้างพังทลายของดิน

เมื่อพิจารณาด้านความคิดเห็นต่อการเกิดการชะล้างพังทลายของดิน มีเกษตรกรประมาณ ร้อยละ 57 เห็นว่าที่ดินของตนไม่เกิดปัญหา โดยในหมู่บ้านบวกจันเห็นว่าที่ดินของตนมีปัญหาการชะล้างพังทลายของดินในสัดส่วนที่มากกว่าหมู่บ้านอื่นอย่างชัดเจน คือประมาณร้อยละ 45 รองลงมาคือหมู่บ้านแม่สาใหม่-แม่สาน้อยและผานกกก ส่วนหมู่บ้านที่มีครัวเรือนที่เห็นว่าที่ดินของตนมีปัญหาการชะล้างพังทลายของดินน้อยที่สุด ได้แก่ หมู่บ้านโป่งไคร้และม่วงคำ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่จะเห็นว่าไม่มีปัญหาการชะล้างพังทลายของดินในแปลงของตน แต่ยังมีเกษตรกรส่วนหนึ่งที่ไม่ทราบว่า มีการชะล้างพังทลายหรือไม่ โดยหากที่ดินของเกษตรกรกลุ่มดังกล่าวมีการชะล้างพังทลาย แสดงว่า ในการปลูกผักของเกษตรกรประมาณ 2 ใน 3 มีการชะล้างพังทลายของดิน (ตารางที่ 4.16)

ตารางที่ 4.16 ร้อยละของเกษตรกรที่เห็นว่าการชะล้างพังทลายของดินในพื้นที่

หมู่บ้าน	การชะล้างพังทลายของดิน		
	ไม่ทราบ	ไม่มี	มี
ผานกกก	11.11	69.44	19.44
บวกจัน	17.24	37.93	44.83
แม่สาใหม่-แม่สาน้อย	12.24	63.27	24.49
บวกเตี้ย-ปางลุง	50.00	37.50	12.50
โป่งไคร้	32.14	60.71	7.14
ม่วงคำ	45.00	47.50	7.50
โป่งแยงใน	23.26	62.79	13.95
เจดีย์	24.14	56.90	18.97

ที่มา: จากการสำรวจ

4.3.3.1 การดำเนินการแก้ไขการชะล้างพังทลายของดิน

เกษตรกรที่เห็นว่าที่ดินของตนเกิดการชะล้างพังทลายยังคงไม่มีการแก้ไขมากถึงร้อยละ 50 โดยหมู่บ้านที่มีสัดส่วนการแก้ไขการชะล้างพังทลายของดินมากที่สุด ได้แก่หมู่บ้านโป่งไคร้ ซึ่งเกษตรกรทั้งหมดที่เห็นว่าที่ดินของตนมีการชะล้างพังทลายของดินมีการแก้ไข (ตารางที่ 4.17)

ตารางที่ 4.17 ร้อยละของเกษตรกรที่มีการแก้ไขการชะล้างพังทลายของดิน

หมู่บ้าน	มีการแก้ไข
ผานกกก	42.86
บวกจัน	53.85
แม่สาใหม่-แม่สาน้อย	50.00
บวกเตี้ย-ปางลุง	-
โป่งไคร้	100.00
ม่วงคำ	33.33
โป่งแยงใน	50.00
เจดีย์	50.00

ที่มา: จากการสำรวจ

4.3.3.2 ความคิดเห็นต่อการเข้าร่วมโครงการแก้ไขการชะล้างพังทลายของดิน

เมื่อสมมติโครงการแก้ไขการชะล้างพังทลายของดินโดยการปลูกแฝก แล้วสอบถามความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการเข้าร่วมโครงการดังกล่าว พบว่า เมื่อพิจารณาในภาพรวมครัวเรือนเกษตรกรในพื้นที่ศึกษาคาดว่าจะเข้าร่วมและไม่เข้าร่วมโครงการในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน โดยเกษตรกรเห็นว่าจะเข้าร่วมโครงการมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 52 ซึ่งเกษตรกรในหมู่บ้านโป่ง

ไคร้ ม่วงคำ และโป่งแยงใน ส่วนใหญ่เห็นว่าจะเข้าร่วมโครงการฯ และหมู่บ้านบวกจั้นเป็นหมู่บ้านที่มีครัวเรือนคาดว่าจะเข้าร่วมโครงการฯ น้อยที่สุด เพียงประมาณร้อยละ 13-14 ของครัวเรือนทั้งหมด ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เกษตรกรยังให้ความสนใจหรือความร่วมมือในการป้องกันและแก้ไขการชะล้างพังทลายของดินค่อนข้างน้อย (ตารางที่ 4.18)

ตารางที่ 4.18 ร้อยละของเกษตรกรที่เห็นว่าจะเข้าร่วมโครงการแก้ไขการชะล้างพังทลายของดิน

หมู่บ้าน	เกษตรกรที่จะเข้าร่วม โครงการฯ
ผานกกก	47.22
บวกจั้น	13.79
แม่สาใหม่-แม่สาน้อย	34.69
บวกเตี้ย-ปางลุง	37.50
โป่งไคร้	64.29
ม่วงคำ	52.50
โป่งแยงใน	67.44
เฉลี่ย	52.25

ที่มา: จากการสำรวจ

4.3.3.3 เหตุผลที่จะไม่เข้าร่วมโครงการแก้ไขการชะล้างพังทลายของดิน

นอกจากนี้หากพิจารณาเหตุผลที่จะไม่เข้าร่วมโครงการฯ เกษตรกรส่วนใหญ่ให้เหตุผลที่ไม่เข้าร่วมเนื่องจากข้อจำกัดด้านขนาดพื้นที่ และการดูแล ซึ่งเกษตรกรเห็นว่าดินแฝกที่ปลูกอาจจะไปรบกวนผลผลิต ทำให้ได้ผลผลิตลดลง หรืออาจทำให้มีต้นทุนเพิ่มขึ้นได้ (ตารางที่ 4.19)

ตารางที่ 4.19 ร้อยละของเกษตรกรจำแนกตามเหตุผลที่จะไม่เข้าร่วมโครงการแก้ไขการชะล้างพังทลายของดิน

หมู่บ้าน	เหตุผลที่จะไม่เข้าร่วม โครงการฯ		
	มีที่ดินน้อยและ ไม่ลาดชัน	ไม่จำเป็นและ ไม่ใช่ของตน	ดูแลยาก ต้นทุนสูง รบกวนผลผลิต ขาดเงินทุน และเปลืองพื้นที่
ผานกกก	52.94	41.18	5.88
บวกจั้น	75.00	25.00	0.00
แม่สาใหม่-แม่สาน้อย	70.59	17.65	11.76
บวกเตี้ย-ปางลุง	33.33	33.33	33.33
โป่งไคร้	72.22	11.11	16.67
ม่วงคำ	28.57	9.52	61.90
โป่งแยงใน	55.17	37.93	6.90
เฉลี่ย	46.23	74.53	79.25

ที่มา: จากการสำรวจ

4.3.4 ความรู้สึกมั่นคงในสิทธิที่ดินทำกิน

จากการศึกษาความรู้สึกของเกษตรกรต่อความมั่นคงในที่ดินที่ตนครอบครองอยู่ พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้สึกมั่นคงในที่ดิน เฉลี่ยประมาณร้อยละ 61 โดยหมู่บ้านม่วงคำมีสัดส่วนของครัวเรือนที่รู้สึกมั่นคงในที่ดินที่ตนเองมากที่สุด รองลงมาเป็นหมู่บ้านบวจัน โป่งแยงใน และผานกกก ตามลำดับ ส่วนหมู่บ้านที่เกษตรกรรู้สึกมั่นคงในที่ดินน้อยที่สุด คือ หมู่บ้านบวกเตย-ปางลุง ซึ่งมีเกษตรกรเพียงร้อยละ 25 ที่รู้สึกมั่นคงในที่ดินที่ตนครอบครองอยู่ (ตารางที่ 4.20)

ตารางที่ 4.20 ร้อยละของเกษตรกรที่รู้สึกมั่นคงในที่ดิน

หมู่บ้าน	ความรู้สึกมั่นคงในที่ดิน
ผานกกก	66.67
บวจัน	72.41
แม่สาใหม่-แม่สาน้อย	40.82
บวกเตย-ปางลุง	25.00
โป่งไคร้	42.86
ม่วงคำ	80.00
โป่งแยงใน	72.09
เฉลี่ย	61.21

ที่มา: จากการสำรวจ

4.3.4.1 เหตุผลของความรู้สึกมั่นคงในที่ดินทำกิน

เกษตรกรที่มีความรู้สึกมั่นคงในที่ดินให้เหตุผลว่า มีเอกสารสิทธิ์และทำกินอยู่ในพื้นที่นี้มาเป็นระยะเวลาอันยาวนานในสัดส่วนที่มากที่สุด โดยหมู่บ้านผานกกก บวจัน แม่สาใหม่-แม่สาน้อย และบวกเตย-ปางลุง มีสัดส่วนของเกษตรกรที่เห็นว่าคุณสมบัติมั่นคงในที่ดินเนื่องจากทำกินมานานมากที่สุด ส่วนหมู่บ้านที่เหลือให้เหตุผลว่ามีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินมากที่สุด (ตารางที่ 4.21)

4.3.4.2 เหตุผลของความรู้สึกไม่มั่นคงในที่ดินทำกิน

เกษตรกรที่รู้สึกไม่มั่นคงในที่ดินทำกินส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่าไม่มีเอกสารสิทธิ์รับรองความเป็นเจ้าของซึ่งมีสัดส่วนร้อยละ 82.22 ส่วนเหตุผลรองลงมาได้แก่ เกรงว่าจะถูกยึดและไม่ใช่เจ้าของที่ดิน ตามลำดับ (ตารางที่ 4.22)

ตารางที่ 4.21 ร้อยละของเกษตรกรจำแนกตามเหตุผลของความรู้สึกมั่นคงในที่ดิน

หมู่บ้าน	เหตุผลที่รู้สึกมั่นคงในที่ดิน					
	มีเอกสารสิทธิ์	ทำกินมานาน	ไม่เคยเกิดปัญหา	เป็นที่ดินของตนเอง	ได้รับจัดสรร	ไม่ตอบ
ผานกกก	-	87.50	-	-	8.33	4.17
บวกจัน	9.52	47.62	14.29	9.52	4.76	14.29
แม่สาใหม่-แม่สาน้อย	20.00	65.00	-	-	5.00	5.00
บวกเตี้ย-ปางลุง	-	100.00	-	-	-	-
โป่งไคร้	58.33	41.67	-	-	-	-
ม่วงคำ	81.25	18.75	-	-	-	-
โป่งแยงใน	77.42	16.13	-	3.23	-	3.23
เฉลี่ย	44.37	43.66	2.11	2.82	2.82	4.23

ที่มา: จากการสำรวจ

ตารางที่ 4.22 ร้อยละของเกษตรกรจำแนกตามเหตุผลของความรู้สึกไม่มั่นคงในที่ดิน

หมู่บ้าน	เหตุผลที่รู้สึกไม่มั่นคงในที่ดิน		
	เกรงว่าจะถูกยึด	ไม่ใช่เจ้าของที่ดิน	ไม่มีเอกสารสิทธิ์
ผานกกก	-	8.33	91.67
บวกจัน	-	12.50	87.50
แม่สาใหม่-แม่สาน้อย	-	3.45	96.55
บวกเตี้ย-ปางลุง	-	-	100.00
โป่งไคร้	25.00	-	75.00
ม่วงคำ	25.00	12.50	62.50
โป่งแยงใน	41.67	8.33	50.00
เฉลี่ย	12.22	5.56	82.22

ที่มา: จากการสำรวจ

4.4 การจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตร ความคิดเห็นต่อสภาพ ปัญหาและการแก้ไข การขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร

การแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรเป็นส่วนหนึ่งในมาตรการที่จะเสนอให้เกษตรกร ซึ่งในส่วนนี้จะเป็นการนำเสนอสภาพทั่วไปของการใช้น้ำเพื่อการเกษตร แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การจัดระบบน้ำในแปลง ปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรและการแก้ไข

4.4.1 แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร

เกษตรกรตัวอย่างในพื้นที่ศึกษาใช้น้ำเพื่อการเกษตรจากระบบประปาภูเขาในสัดส่วนมากที่สุด เกือบทุกหมู่บ้านมีสัดส่วนมากกว่าร้อยละ 80 ยกเว้นหมู่บ้านม่วงคำและโป่งแยงในที่มีสัดส่วน

ประมาณร้อยละ 50-70 ซึ่งเกษตรกรที่เหลือในทั้ง 2 หมู่บ้านดังกล่าวใช้น้ำจากบ่อบาดาลและบ่อน้ำตื้นในสัดส่วนรองลงมา (ตารางที่ 4.23)

ตารางที่ 4.23 ร้อยละของเกษตรกรจำแนกตามประเภทของแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร

หมู่บ้าน	แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร			
	บ่อน้ำตื้นของตนเอง	น้ำบาดาล	ระบบประปาภูเขา	น้ำฝน
ผานกกก	-	-	97.22	2.78
บวกจัน	3.45	27.59	86.21	6.90
แม่สาใหม่-แม่สาอ้อย	2.04	-	87.76	12.24
บวกเตี้ย-ปางลุง	-	-	100.00	-
โป่งไคร้	3.57	14.29	82.14	-
ม่วงคำ	25.00	25.00	52.50	-
โป่งแยงใน	16.28	20.93	67.44	-
เฉลี่ย	8.62	13.36	78.88	3.88

ที่มา: จากการสำรวจ

หมายเหตุ: เกษตรกรแต่ละรายสามารถใช้น้ำจากหลายแหล่ง

4.4.2 การจัดการระบบน้ำในแปลง

เกษตรกรในพื้นที่ศึกษามีสัดส่วนการใช้ระบบการให้น้ำที่เปลี่ยนแปลงโดยใช้สปริงเกลอร์มากที่สุด ประมาณร้อยละ 50 รองลงมา มีเพียงประมาณร้อยละ 20-30 ที่มีระบบน้ำแบบประหยัด นอกจากนี้หากพิจารณาว่าเกษตรกรใช้กับปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรจะพบว่า หมู่บ้านที่มีเกษตรกรใช้ระบบน้ำหยดในสัดส่วนที่สูงจะมีสัดส่วนของการเกิดปัญหาขาดแคลนน้ำลดลงไปด้วย (ตารางที่ 4.24)

ตารางที่ 4.24 ร้อยละของเกษตรกรจำแนกตามประเภทของการจัดการระบบน้ำในแปลง

หมู่บ้าน	การจัดการระบบน้ำในแปลง						
	ใช้น้ำฝน	สปริงเกลอร์	สปริงเกลอร์และ	ระบบน้ำหยด	ตกรดและสาย	สปริงเกลอร์และระบบน้ำ	ระบบน้ำหยดและ
ผานกกก	-	94.44	-	-	5.56	-	-
บวกจัน	3.45	48.28	13.79	10.34	3.45	20.69	-
แม่สาใหม่-แม่สาอ้อย	22.45	61.22	-	8.16	2.04	6.12	-
บวกเตี้ย-ปางลุง	-	100.0	-	-	-	-	-
โป่งไคร้	-	17.86	7.14	46.43	14.29	3.57	10.71
ม่วงคำ	-	25.00	-	65.00	-	10.00	-
โป่งแยงใน	-	37.21	6.98	37.21	9.30	6.98	2.33
เฉลี่ย	5.17	50.00	3.88	26.72	5.17	7.33	1.72

ที่มา: จากการสำรวจ

4.4.3 ปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรและประเภทของปัญหา

เกษตรกรในพื้นที่ศึกษามีครัวเรือนที่ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรในสัดส่วนค่อนข้างสูง ประมาณร้อยละ 44 โดยกลุ่มหมู่บ้านประสบปัญหารุนแรงโดยเกษตรกรตัวอย่างทั้งหมดประสบปัญหา คือ หมู่บ้านบวกเตย-ปางลุง รองลงมา คือหมู่บ้านผานกกก บวกจัน แม่สาใหม่-แม่สาน้อย และโป่งไคร้ ร้อยละ 50-70 ส่วนหมู่บ้านที่เกษตรกรประสบปัญหาน้อย ซึ่งได้แก่หมู่บ้านม่วงคำและโป่งแยงใน (ตารางที่ 4.25)

ตารางที่ 4.25 ร้อยละของเกษตรกรที่ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร

หมู่บ้าน	เกษตรกรที่ประสบปัญหาฯ
ผานกกก	66.67
บวกจัน	68.97
แม่สาใหม่-แม่สาน้อย	48.98
บวกเตย-ปางลุง	100.00
โป่งไคร้	53.57
ม่วงคำ	12.50
โป่งแยงใน	18.60
เฉลี่ย	44.40

ที่มา: จากการสำรวจ

4.4.3.1 ประเภทของปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร

เกษตรกรที่ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรในพื้นที่เกิดจากน้ำไม่พอในช่วงฤดูแล้งในมากที่สุด ยกเว้นหมู่บ้านแม่สาใหม่-แม่สาน้อย ที่เกิดจากภัยแล้งและฝนทิ้งช่วง ส่วนปัญหาที่เกิดขึ้นในสัดส่วนรองลงมาเกิดจากภัยแล้ง ฝนทิ้งช่วงและน้ำไม่พอใช้ตามลำดับ (ตารางที่ 4.26)

ตารางที่ 4.26 ร้อยละของเกษตรกรที่ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรจำแนกตามประเภทของปัญหา

หมู่บ้าน	ประเภทของปัญหา			
	น้ำไม่พอช่วงหน้าแล้ง	ภัยแล้ง ฝนทิ้งช่วง	น้ำไม่พอใช้	ไม่ตอบ
ผานกกก	54.17	20.83	16.67	8.33
บวกจัน	50.00	15.00	20.00	15.00
แม่สาใหม่-แม่สาน้อย	33.33	41.67	25.00	-
บวกเตย-ปางลุง	87.50	-	12.50	-
โป่งไคร้	60.00	33.33	6.67	-
ม่วงคำ	40.00	40.00	20.00	-
โป่งแยงใน	50.00	37.50	12.50	-
เฉลี่ย	51.46	27.18	16.50	4.85

ที่มา: จากการสำรวจ

4.4.3.2 การแก้ไขปัญหาคาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร

เมื่อพิจารณาถึงการแก้ไขปัญหาคาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร พบว่า เกษตรกรประมาณร้อยละ 85 มีการแก้ไข โดยหมู่บ้านบวคเต็ย-ปางลุง โป่งไคร้ และโป่งแยงใน มีสัดส่วนของครัวเรือนที่แก้ปัญหามากกว่าร้อยละ 80 ในขณะที่หมู่บ้านบวจัน แม่สาใหม่-แม่สาน้อย และม่วงคำ มีสัดส่วนครัวเรือนที่ทำการแก้ไขประมาณร้อยละ 50-60 และหมู่บ้านผานกกกมีสัดส่วนของครัวเรือนที่แก้ปัญหาน้อยที่สุด ประมาณร้อยละ 33 (ตารางที่ 4.27)

4.4.3.3 วิธีการแก้ไขปัญหาคาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร

เมื่อพิจารณาโดยภาพรวม เกษตรกรที่ประสบปัญหาและทำการแก้ไขมีสัดส่วนของการแก้ไขที่หลากหลาย โดยเกษตรกรแก้ปัญหาโดยการลดพื้นที่เกษตรมากที่สุด รองลงมาเป็น การแบ่งน้ำกันใช้ระหว่างเพื่อนบ้านหรือเกษตรกรรายอื่นที่อยู่ในพื้นที่ข้างเคียงหรือที่ใช้แหล่งน้ำจากแหล่งเดียวกัน และใช้น้ำอย่างประหยัดมากขึ้น(ตารางที่ 4.27)

ตารางที่ 4.27 ร้อยละของเกษตรกรจำแนกตามวิธีการแก้ไขปัญหาคาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร

หมู่บ้าน	การแก้ไขปัญหาคาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร					รวม
	ใช้อย่างประหยัด	สูบน้ำจากห้วย	ลดพื้นที่เกษตร	สร้างอ่างเก็บน้ำ	แบ่งน้ำกันใช้	
ผานกกก	25.00	-	4.17	-	4.17	33.33
บวจัน	-	15.00	25.00	5.00	10.00	55.00
แม่สาใหม่-แม่สาน้อย	8.33	-	8.33	4.17	29.17	50.00
บวคเต็ย-ปางลุง	-	-	37.50	-	50.00	87.50
โป่งไคร้	26.67	13.33	26.67	20.00	-	86.67
ม่วงคำ	-	-	20.00	40.00	-	60.00
โป่งแยงใน	25.00	12.50	12.50	25.00	12.50	87.50
เฉลี่ย	12.62	5.83	16.50	8.74	14.56	58.25

ที่มา: จากการสำรวจ

4.4.3.4 ความคิดเห็นต่อการเข้าร่วมการส่งเสริมเทคโนโลยีประหยัดน้ำจากภาครัฐ

เมื่อสอบถามเกษตรกรเกี่ยวกับความต่อการเข้าร่วม โครงการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีประหยัดน้ำจากภาครัฐ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีความสนใจจะเข้าร่วมโครงการเฉลี่ยแล้วประมาณร้อยละ 70 โดยหมู่บ้านบวคเต็ย-ปางลุง และโป่งไคร้ มีสัดส่วนของเกษตรกรที่คาดว่าจะเข้าร่วมโครงการมากที่สุด (ตารางที่ 4.28)

ตารางที่ 4.28 ร้อยละของเกษตรกรที่จะเข้าร่วมหากมีการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีประหยัคน้ำ

หมู่บ้าน	เกษตรกรที่จะเข้าร่วม
ผานกกก	55.56
บวกจัน	58.62
แม่สาใหม่-แม่สาน้อย	69.39
บวกเตย-ปางลุง	87.50
โป่งไคร้	82.14
ม่วงคำ	72.50
โป่งแยงใน	79.07
เฉลี่ย	70.26

ที่มา: จากการสำรวจ

4.5 ความคิดเห็นต่อผลกระทบของสารเคมีเกษตรต่อทรัพยากรดินและน้ำ และการเจ็บป่วยจากการใช้สารเคมี

ในด้านสารเคมีเกษตรเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรดินและน้ำ ซึ่งในส่วนนี้จะแสดงถึงความคิดเห็นของเกษตรกรต่อผลกระทบของสารเคมีเกษตรที่ใช้อยู่ต่อทรัพยากรดินและน้ำ และการเจ็บป่วยจากการใช้สารเคมีของสมาชิกในครัวเรือน

4.5.1 ความคิดเห็นต่อผลกระทบของสารเคมีเกษตรต่อทรัพยากรดินและน้ำ

เกษตรกรในพื้นที่ส่วนใหญ่เห็นว่า การใช้สารเคมีในการเกษตรส่งผลกระทบต่อทรัพยากรดินและน้ำคิดเป็นประมาณร้อยละ 63 โดยในหมู่บ้านบวกจัน แม่สาใหม่-แม่สาน้อย และบวกเตย-ปางลุง มีครัวเรือนที่เห็นว่ามีผลกระทบมากที่สุด (ตารางที่ 4.29)

ตารางที่ 4.29 ร้อยละของเกษตรกรที่เห็นว่าสารเคมีเกษตรมีผลกระทบต่อทรัพยากรดินและน้ำ

หมู่บ้าน	เห็นว่ามีผลกระทบ
ผานกกก	69.44
บวกจัน	79.31
แม่สาใหม่-แม่สาน้อย	75.51
บวกเตย-ปางลุง	75.00
โป่งไคร้	64.29
ม่วงคำ	37.50
โป่งแยงใน	54.76
เฉลี่ย	63.36

ที่มา: จากการสำรวจ

เมื่อพิจารณาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่าสารเคมีเกษตรส่งผลกระทบต่อทรัพยากรดินมากกว่าทรัพยากรน้ำ โดยมีทำให้ดินแข็ง ดินขาดธาตุอาหาร และดินเค็ม ในสัดส่วนรองลงมาตามลำดับ (ตารางที่ 4.30)

ตารางที่ 4.30 ร้อยละของเกษตรกรจำแนกตามความคิดเห็นต่อประเภทของผลกระทบของสารเคมีเกษตรต่อทรัพยากรดินและน้ำ

หมู่บ้าน	ประเภทของผลกระทบจากสารเคมีเกษตร						
	ดินแข็ง	ดินเค็ม	ดินขาดธาตุ	ดินถูกชะล้างได้	สัตว์และพืชบนดิน	จำนวนสัตว์และพืชในน้ำ	ไม่สามารถนำมา
ผานกกก	88.0	24.0	24.00	4.00	-	16.00	8.00
บวกจัน	73.9	34.7	47.83	17.39	-	-	-
แม่สาใหม่-แม่สาน้อย	67.5	32.4	29.73	5.41	5.41	5.41	8.11
บวกเตี้ย-ปางลุง	100.	-	66.67	16.67	-	-	-
โป่งไคร้	66.6	44.4	88.89	27.78	5.56	5.56	5.56
ม่วงคำ	60.0	33.3	33.33	20.00	13.33	13.33	-
โป่งแยงใน	86.9	39.1	52.17	13.04	8.70	-	-
เฉลี่ย	75.5	32.6	44.22	12.93	4.76	7.48	5.44

ที่มา: จากการสำรวจ

4.5.2 การมีสมาชิกในครัวเรือนเคยเจ็บป่วยจากการใช้สารเคมี

เกษตรกรในพื้นที่ศึกษามีสมาชิกเคยเจ็บป่วยจากการใช้สารเคมีเกษตรประมาณร้อยละ 6 หมู่บ้านที่มีสัดส่วนของครัวเรือนที่มีสมาชิกเคยเจ็บป่วยมากที่สุด ได้แก่ หมู่บ้านบวกเตี้ย-ปางลุง บวกจัน และแม่สาใหม่-แม่สาน้อย ประมาณร้อยละ 10 – 12 ส่วนหมู่บ้านที่มีสัดส่วนน้อยที่สุด ได้แก่ หมู่บ้านม่วงคำ ซึ่งไม่มีครัวเรือนที่มีสมาชิกในครัวเรือนเคยเจ็บป่วยจากสารเคมีเลย (ตารางที่ 4.31)

ตารางที่ 4.31 ร้อยละของครัวเรือนที่มีสมาชิกเคยเจ็บป่วยจากการใช้สารเคมี

หมู่บ้าน	เคยเจ็บป่วยจากการใช้สารเคมี
ผานกกก	2.78
บวกจัน	10.34
แม่สาใหม่-แม่สาน้อย	10.20
บวกเตี้ย-ปางลุง	12.50
โป่งไคร้	3.57
ม่วงคำ	-
โป่งแยงใน	4.65
เฉลี่ย	5.60

ที่มา: จากการสำรวจ